

Greetje van den Berg

A woman in a long, flowing red dress is walking away from the viewer on a sandy beach. She is carrying a wide-brimmed straw hat in her left hand. The beach is wide and sandy, with gentle waves lapping at the shore. In the background, there are dark, forested hills under a soft, hazy sky. The overall mood is serene and contemplative.

Letters
in het zand

Roman

Greetje van den Berg

Letters in het zand

Uitgeverij Zomer & Keuning

Haar nieuwe appartement klonk hol en onbewoond. Andrea Schiphorst liep langzaam van de huiskamer naar de slaapkamer. Luid en duidelijk klonken haar voetstappen op het goedkope beuken laminaat dat haar broer en haar zwager de week ervoor hadden gelegd. Voor een van de grote ramen bleef ze staan. Een adembenemend vergezicht strekte zich voor haar uit. Tussen een nieuwbouwwijk en een groene dijk, een kinderboerderij, grasvelden en wandelpaden lag het Zwarte Water. Vanaf twaalfhoog keek ze op de wereld neer, die op deze regenachtige dag aan het einde van maart haar eigen troosteloosheid leek te weerspiegelen.

Hier voor het raam kon ze de straat voor het appartementencomplex niet zien. Ze wist dat daar auto's reden en hoe het water onder hun wielen opspatte, maar geluiden drongen hier nauwelijks door. Dat versterkte haar gevoel alleen op de wereld te zijn.

'Op deze plaats kun je opnieuw beginnen,' had haar broer Edward van de week opgemerkt, terwijl zijn blik goedkeurend over het door hem gelegde laminaat gleden. Ze vroeg zich af of hij dan helemaal niet begreep wat dit appartement voor haar betekende, dat ze geen moment had verlangd naar een nieuw begin, bijna op het dak van een appartementencomplex, in een fraaie, maar kleine tweekamerwoning. Toch had ze hem niet tegengesproken.

De afgelopen maanden was haar wereld totaal veranderd, en dat was allemaal begonnen met het onverwachte overlijden van haar man Sören.

Andrea omarmde zichzelf. Het was kil in huis, maar ze wilde de verwarming niet hoger draaien. Straks vloog de warmte naar buiten als haar familieleden met meubels en dozen naar binnen liepen.

Langzaam liep ze naar haar slaapkamer, waar ze vannacht voor het eerst zou slapen. Haar broer, schoonzus, zus en zwager en haar zoon Joost hadden toegezegd om vandaag bij de verhuizing te helpen. Met z'n allen verbleven zij nu in het

huis waar ze zo lang met Sören en Joost had gewoond. Daar laadden ze de meubels in het busje dat Margit en Edward samen hadden gehuurd.

‘Wij transporteren alles van je oude huis naar deze flat. Dan kun jij hier de dozen uitpakken en de spullen een plaatsje geven,’ had haar zus Margit voorgesteld. ‘Als wij dat voor je doen, kun je later niets meer terugvinden.’

Andrea vond alles prima. Sinds die fatale dag had ze het leven over zich heen laten komen. Ze liet zich overspoelen door de stroom van gebeurtenissen, niet bij machte om zich ertegen te verzetten, met het sterke gevoel dat alles wat haar overkwam niet echt gebeurde.

Dat idee had ze nog steeds, terwijl ze nu een gordijn van de stapel nam dat Margit voor haar had aangepast aan de maten van haar nieuwe vensters. Als ze die ophing, zou het hier minder hol klinken. Op dit moment had ze nog even de tijd om te wennen aan dit onderkomen dat zo verschilde van de twee-onder-een-kapwoning in een gezellige wijk aan de andere kant van Zwolle, waar ze meer dan tien jaar met Sören en Joost had gewoond.

Terwijl ze met een van de lichte gordijnen op een trapje klom en zich uitstreckte om het aan de gordijnrail te bevestigen, bedacht ze hoe een mens zich kon vergissen. Al die jaren meende ze in een gezellige buurt te wonen, waarin buren vrienden waren geworden. Van die vriendschap was nu niets meer over. Buren keken haar daar aan alsof ze een besmettelijke ziekte onder de leden had.

Andrea’s vingers trilden. Het lukte haar niet om de haakjes in de oogjes van de runners te krijgen. Haar armen voelden zwaar. Vanuit haar nek klom hoofdpijn omhoog.

Opgelucht hoorde ze hoe een sleutel in het slot van haar voordeur werd gestoken. Margits stem klonk opgewekt door de hal: ‘We zijn er! Heb je de koffie klaar?’

Dat had ze niet. Andrea haastte zich het trapje af om haar verzuim goed te maken, blij dat ze even verlost zou zijn van haar neerslachtige gedachten.

Aan het eind van de middag stond ze samen met Joost in het appartement dat was volgestouwd met meubels en dozen. Haar broer en haar zwager hadden haar bed in elkaar gezet, zodat ze in ieder geval fatsoenlijk zou kunnen slapen. Daarna was de familie vertrokken. Andrea had graag gewild dat ze nog even waren gebleven om samen te eten, maar dat aanbod hadden ze afgeslagen. Alleen Joost was gebleven. Hij had voor zichzelf een luchtbed opgepompt, dat jarenlang op zolder had gelegen en direct leegliep. Andrea had hem opgedragen een nieuw exemplaar te kopen, maar hij had ter plekke besloten dat hij na het eten terug naar zijn kamer in Groningen wilde.

Ze voelde angst als ze eraan dacht dat ze alleen in dit huis zou achterblijven met maar een deel van de meubels die ze de afgelopen jaren had gepoetst en gekoesterd. Vanmiddag was ze samen met Joost tot de conclusie gekomen dat ze afscheid moest nemen van haar antieke, Engelse mahoniehouten kast omdat die hier te veel ruimte innam. Haar broer en haar zwager hadden die behulpzaam naar de berging getransporteerd, zodat ze daar in alle rust een bestemming voor kon zoeken. Een paar minder kostbare meubelstukken waren vervolgens door de kringloopwinkel opgehaald. Voor de kleine, moderne eethoek, waaraan ze in de keuken zo vaak met Sören en Joost, maar ook met vrienden koffie had gedronken, was hier geen plaats. Ook die stond nu in de berging te wachten totdat hij via Marktplaats verkocht zou worden.

Het was een moeilijk moment geweest om te zien hoe haar dierbare meubels werden afgevoerd. Meubels vol herinneringen. Zij wilde destijds zo graag een eethoek in de keuken. Sören begreep er niets van, omdat er in de kamer toch ook al een fraaie antieke eethoek stond. Later was hij degene die het vaakst neerplofte op de eenvoudige, maar comfortabele stoelen om koffie of een biertje te drinken. Hun ruime keuken was een van de gezelligste plekken in huis geweest.

Ze zou er nooit meer zitten.

Met Joost had ze overleg gepleegd over de verkoop en over

Marktplaats, terwijl het voelde alsof ze in de verkeerde film was beland.

Een halfjaar geleden was het ondenkbaar dat zij spullen op Marktplaats zou zetten omdat ze er nog iets aan wilde verdienen. Sinds haar huwelijk met Sören speelde geld nauwelijks een rol in haar leven. Ze gaf niet extreem veel uit, maar als er iets moest worden aangeschaft, dacht ze daar verder niet over na. Sören liet de keuze op het gebied van meubels of andere huiselijke benodigdheden graag aan haar over. Hij had het te druk met zijn goedlopende installatiebedrijf.

‘Zal ik pizza halen?’ Joost haalde haar uit haar gedachten. Hij zag haar bezorgde gezicht. ‘Wat je met dat luchtbed hebt bespaard, kun je nu best aan een paar pizza’s uitgeven. Je houdt zelfs nog geld over.’

‘Maar ik heb goulashsoep omdat ik hoopte dat we met z’n allen de dag zouden kunnen afsluiten,’ aarzelde ze. ‘Bovendien moet er toch een nieuw luchtbed komen, en het geld groeit me momenteel niet op de rug.’

‘Ik biets in Groningen wel een luchtbed. En je weet dat ik niet dol op goulashsoep ben.’ Hij hield zijn hand op. ‘Als jij me geld geeft, beloof ik je dat ik geen dure pizza zal kopen. Het is wel een voordeel dat je hier zo dicht bij de pizzeria zit. In ons andere huis zou ik je dit voorstel niet doen.’

‘Gelukkig dat jij nog iets positiefs aan deze situatie kunt vinden,’ reageerde Andrea zuinig terwijl ze haar portemonnee uit haar tas haalde omdat ze stilletjes ook wel zin in pizza had.

‘Je moet de positieve punten af en toe benoemen. Zal ik voor jou een pizza funghi nemen? Jij bent toch dol op champignons?’ Hij nam het briefje van twintig euro van haar aan en stak het in zijn broekzak. ‘Je ziet me zo weer.’

Even later klapte de voordeur achter hem dicht. Ze hoorde zijn voetstappen licht en opgewekt in de richting van de lift en het daarnaast gelegen trappenhuis verdwijnen. Alsof hij blij was dat hij weer even weg kon.

Na de dood van Sören was de wereld ook voor Joost honderd procent veranderd. Ze herkende zijn aanvankelijke

ongeloof dat al snel was overgegaan in ontsteltenis en woede. Hij voelde zich net zo verraden als zij. Een groot verschil tussen hen beiden was dat Joost het liefst helemaal niet meer over Sören praatte.

Voor haar was het ook net alsof ze in die tweeëntwintig huwelijksjaren haar man nooit echt had gekend.

Een paar weken na zijn begrafenis was er in het kantoor van Sörens accountant een vreemde opgestaan, die haar in een wereld stortte die ze voorheen niet kende. Joost verwoordde haar gevoelens precies toen ze hem van de gebeurtenissen vertelde: ‘Weet je zeker dat je het over mijn vader hebt?’

Ze hadden er uren over gepraat zonder er iets meer van te begrijpen. Daarna was hij als een oester dichtgeklapt. Wanneer ze toch pogingen deed om het gesprek op Sören te brengen en Joost voorhield dat zijn vader uiteraard volledig onkundig was van het feit dat hij zo plotseling zou overlijden, lachte hij schamper. ‘Ook als hij was blijven leven, was het op een dag heel erg verkeerd gegaan.’

Meestal veranderde hij daarna van onderwerp.

Ze wist dat hij gelijk had. Ze had het begrepen vanaf dat eerste bezoek aan Sörens accountant.

Nog steeds kon ze zich nauwelijks voorstellen dat dit drama zich werkelijk aan haar voltrok, maar als ze nu om zich heen keek, kon ze niet anders dan het geloven.

Om de tijd te doden, besloot ze haar bed op te gaan maken. Als ze vanavond vroeg wilde slapen, kon ze er in ieder geval zo in.

Tussen de verhuisdozen op haar slaapkamer zocht ze naar het label *Bedbenodigheden*. Het ontbrak haar aan moed om de hoezen en de lakens in de kast te leggen. Ze nam van beide de bovenste en begon het hoeslaken rond het dikke matras te trekken. In deze bescheiden slaapkamer leek het enorme tweepersoonsbed misplaatst, maar dat gold eigenlijk voor bijna alle meubels die zo fraai in de andere woning hadden gestaan. Ze leken hier te benadrukken dat ze niet meer in haar nieuwe leven pasten.

Het duizelde haar toen ze even later worstelde om het dekbed in de hoes te krijgen. Joost was nog niet terug toen haar dat eindelijk gelukt was. Ze kon de verleiding niet weerstaan en ging op bed liggen om even uit te rusten.

Slapen kon ze toch niet. Zodra ze haar ogen sloot, speelde de film zich weer af.

Nu ook.

Het was iets meer dan vijf maanden geleden toen ze hun tweeëntwintigjarig huwelijk vierden met een etentje in een gerenommeerd restaurant in het centrum van Zwolle, waar ze graag en regelmatig kwamen. Joost verbleef in Groningen. Hij had haar keurig per telefoon gefeliciteerd, gevraagd of ze zijn felicitaties ook aan z'n vader wilde overbrengen, en daarna meegedeeld dat hij het weekend niet naar huis kwam.

Ze had hem nog verteld van het schitterende boeket dat 's morgens als verrassing van Sören door een bloemist was afgeleverd. 'En je kent je vader: dat was geen bescheiden bosje. Gelukkig ken ik zijn voorliefde voor enorme boeketten, dus ik had een passende vaas in huis.'

'Ik hoop dat jullie nog heel lang samen en gelukkig blijven,' had Joost als wens uitgesproken, en op dat moment was er niets wat erop duidde dat het anders zou gaan.

Die avond hadden ze heerlijk gegeten. De wijn die ze erbij dronken, was de beste die ze in huis hadden, meldde de eigenaar van het restaurant. Sören had haar hand gepakt en beweerd dat hij na al die jaren nog verliefd op haar was en dat hij haar ook nu nog als de mooiste vrouw van de wereld zag.

Ze voelde zich gelukkig.

Dat gevoel bleef ook toen ze bij thuiskomst meteen naar bed gingen en ze daar vrijden met een ongekende heftigheid en intensiteit. Later bedacht ze dat het leek alsof ze onbewust voorvoelden dat het de laatste keer zou zijn.

De volgende morgen vertrok Sören al vroeg naar zijn bedrijf. Zij fietste een poosje later naar de bibliotheek waar ze al jarenlang als bibliothecaresse werkte. Zon probeerde het wolkendek te doorbreken, sommige bomen waren getooid

met bladeren van goud. Niets wees op een catastrofe.

Toch bleek die zich op hetzelfde moment binnen het bedrijf van Sören te voltrekken, terwijl zij genoot van de schoonheid van de herfst. Pas een uur later hoorde zij dat haar geluk voorgoed ten einde was.

Ze had het op geen enkele wijze voelen aankomen. Dat er op de telefoon van de bibliotheek een gesprek voor haar was, verbaasde haar, maar nietsvermoedend nam ze het gesprek over van een collega.

‘Je moet komen,’ hoorde ze op dat moment Katja, de donkerharige, knappe receptioniste van Sörens bedrijf zeggen. ‘Er is iets niet goed met Sören.’

Ze wilde bijzonderheden weten, maar Katja wimpelde haar vragen meteen af met een: ‘Je moet nu echt komen.’

Op dat moment was de ernst van de situatie tot haar doorgedrongen. In een flits beseft ze dat er iets heel erg mis moest zijn omdat Katja nog nooit op die manier tegen haar had gesproken. Toch dacht ze geen moment aan een hartstilstand. Ze stelde zich van alles voor, maar niet dat Sören ondanks reanimatiepogingen van een personeelslid toen al was overleden.

‘Ma!’ De stem van Joost galmde door de smalle gang en bracht haar terug in het heden. Voordat hij bij de slaapkamer was, stond zij al naast haar bed. Ze trok het dekbed recht en droeg Joost op om de borden alvast op tafel te zetten. Voor de spiegel fatsoeneerde ze snel haar schouderlange, lichtblonde haar. Haar gezicht straalde vermoeidheid uit.

Ze zou eindeloos willen slapen.

In het buurhuis luisterde Bregje Cremers naar de geluiden die vanaf de andere kant van de muur gedempt tot haar kwamen: voetstappen op het laminaat, stemmen, een deur die in het slot werd getrokken. Ze legde haar hoofd tegen de rugleuning van haar stoel en liet de geluiden op zich inwerken. Wat had ze dit de afgelopen tijd gemist. Maandenlang had het appartement leeggestaan. De afgelopen weken was het ineens snel

gegaan. Meer dan eens had ze door de fijne vitrage voor het smalle raam naast de voordeur de vrouw met het blonde haar uit de lift zien komen en het huis naast haar binnen zien gaan. Ze had een aardig gezicht. Bregje had het gevoel dat ze goed met haar overweg zou kunnen.

Vandaag had ze het niet kunnen laten om via datzelfde raam de verhuizing in de gaten te houden. Ze had net ook de jongen gezien. Zou die hier ook komen wonen? Maar daar was de woning toch veel te klein voor? Waar zou hij moeten slapen?

Vragen, waarop ze later vast antwoord zou krijgen. Het deed er eigenlijk niet toe. Ze had weer burens.

Alleen dat idee al verlichtte haar eenzaamheid.

Andrea wilde niet dat Joost vertrok.

Ze wilde niet alleen achterblijven in dit vreemde huis vol misplaatste meubels. Na het eten deed ze een poging om hem van gedachten te laten veranderen, maar hij liet zich niet ompraten.

‘Binnenkort kom ik weer, ma. En ik bel je natuurlijk. Ik ben niet van de aardbodem verdwenen, als je dat soms denkt.’ Hij knuffelde haar. ‘En ik vind het ook fijn om af en toe een telefoontje van jou te krijgen. Als je me nodig hebt, kun je bellen. Echt doen, hoor...’ Haar aanbod om hem met haar auto naar het station te brengen, sloeg hij af.

Ze keek hem na toen hij in de richting van het trappenhuis liep. Hij lachte haar uit toen ze hem vroeg of hij niet beter met de lift kon gaan. Met een joviale armzwaai verdween hij uit het zicht. Alleen zijn snelle voetstappen hoorde ze nog. Snelle, opgeluchte voetstappen, of verbeeldde ze zich dat? Ze kon er niet toe komen om haar huis binnen te gaan en de deur achter zich te sluiten. Besluiteloos bleef ze staan luisteren naar de wegstervende voetstappen.

‘Bent u mijn nieuwe buurvrouw?’

Geschrokken draaide Andrea zich om. Vanuit het huis naast haar was een oudere dame naar buiten gekomen, die haar met enige nieuwsgierigheid opnam.

Daar zat ze nou net op te wachten.

De vrouw merkte haar terughoudendheid op. ‘Ik wil me niet opdringen,’ zei ze bescheiden. ‘En ik kan me voorstellen dat u heel erg moe bent van de verhuizing, maar ik was zo benieuwd naar de nieuwe bewoner van dit huis. Neemt u me niet kwalijk dat ik u aanspreek. U komt hier alleen te wonen?’

Andrea knikte, nog steeds met tegenzin.

‘Ik hoop dat u het hier naar uw zin zult hebben.’ De vrouw stak haar hand uit. ‘Mijn naam is Bregje Cremers.’

‘Bregje,’ herhaalde Andrea nadenkend. ‘Wat een mooie naam.’

Bregje lachte. ‘Nou, daar heb ik heel lang anders over gedacht. Ik ben vernoemd naar mijn oma, en ik kon niet goed met haar opschieten. Misschien dat ik daarom die naam jarenlang heel oubollig heb gevonden.’

‘Ik vind het een lieve naam.’

‘Dat is de eerste keer dat iemand zoiets aardigs over mijn naam zegt.’ Bregje legde even haar hand op Andrea’s arm. ‘Ik denk dat we best met elkaar overweg zullen kunnen. Je hoeft niet bang te zijn dat ik dagelijks aan je deur sta, want zo zit ik helemaal niet in elkaar. Maar af en toe samen een kopje koffie drinken, zou ik heel gezellig vinden. Ik zal je nu niet langer ophouden. Doe het vanavond maar even rustig aan, want je ziet er moe uit. We zullen elkaar hier nog weleens tegenkomen. Zo gaat dat in een appartementencomplex. Ik ben in ieder geval nu al blij met mijn nieuwe buurvrouw.’ Bregjes glimlach was oprecht en warm. ‘Nog een fijne avond!’

De donkere deur viel achter haar in het slot. Door de vitrage naast de voordeur zag Andrea haar als een kleurige vlek verdwijnen.

Zelf ging ze ook naar binnen. Haar hakken tikten ergerlijk op het laminaat. Ze schopte haar schoenen uit. In de kamer stonden overal dozen, haar televisie moest nog aangesloten worden, evenals haar radio, haar computer en internet. Haar bankstel stond onwennig imposant te zijn in de te kleine kamer.

Ze wilde hier niet zijn. Ze wilde terug naar het huis dat haar als een cocon had omsloten. Ze wilde haar man terug, maar niet de man die haar in het ongeluk had gestort. Ze verlangde naar de man die haar zomaar op vrijdagavond vroeg of ze het erg vond om een koffer in te pakken omdat hij voor het weekend een leuk hotel aan zee of in het bos had geboekt. De man die zo druk was met zijn zaak, maar ineens behoefte voelde aan een feest en daar altijd wel een reden voor wist te bedenken. Sören, die haar meenam naar oorden waarvan ze niet had gedacht dat ze er ooit zou komen: Thailand, Cuba, Zuid-Afrika. Ze wilde zijn hand in de hare voelen, zijn warmte in bed, zijn passie. Herinneringen golfd en over haar heen, maar werden direct gevolgd door de wetenschap dat Sören er nooit meer zou zijn, dat ze hem nooit meer zou zien en nooit meer zou voelen.

Er was geen weg terug.

Ze stikte bijna van heimwee.

Het 'nooit meer' vervulde haar met wanhoop.

Ze schreeuwde, viel op haar knieën voor de bank, sloeg met haar vuisten op de kussens, terwijl ze het uitkermdde: 'God... o God...'

Stilte antwoordde.

Een halfuur later kwam ze langzaam tot zichzelf. Geluiden uit haar nieuwe woonomgeving drongen weer tot haar door: de televisie van Bregje die hard stond, een toilet dat werd doorgespoeld aan de andere kant, de holle klank van de windgong op haar balkon.

Dit was haar nieuwe wereld, en ze kon het nog steeds niet bevatten. Haar geest en haar lichaam waren oververmoeid, maar haar gedachten weigerden zich daaraan over te geven. Ze fladderden alweer terug naar een paar weken na Sörens begrafenis, waarop ze bij haar bezoek aan zijn accountant had gemerkt dat niets meer bij het oude zou blijven. Ze herinnerde zich nog de fijne nevel op dat vroege tijdstip, die een fraaie herfstdag voorspelde, alsof de details zich haarscherp in haar geheugen hadden vastgezet.

Een uur later zou ze het nieuwe, moderne pand verlaten in de wetenschap dat het stevige fundament waarop ze zo zorgeloos had geleefd, drijfzand bleek waarin ze dreigde weg te zinken. Maar op dat moment had ze daar nog geen weet van.

Op het grote, grijze bord naast de deur las ze de slogan die ze al jaren kende van de opschriften op de enveloppen die Sören met regelmaat ontving: *Vivere Accountants, voor ondernemers die willen leven!*

Sören had ook nog willen leven, was haar bij het zien van die woorden door het hoofd geschoten. Ze bekeek de tekst met andere ogen en zag er het belachelijke van in. *Vivere Accountants* kon op dat gebied niets voor hem doen.

Bij de vriendelijke jonge vrouw van de receptie meldde ze haar komst en haar afspraak met Bart Schimmel, die ze alleen van naam kende. Sören had weleens over hem gesproken. ‘Die man ziet overal leeuwen en beren op de weg,’ had hij meer dan eens gezegd. ‘Verder is hij een goede accountant, maar hij zeurt en hij denkt veel te klein...’

Op de brede, paarse bank wachtte Andrea geduldig tot Bart Schimmel haar kwam halen. Ze bladerde door een tijdschrift zonder ook maar de minste interesse te hebben voor de artikelen die erin stonden. Onderwijl luisterde ze naar de heldere stem van de receptioniste die deze morgen verbazend veel telefoontjes moest doorverbinden: ‘Met accountantskantoor *Vivere*, waarmee kan ik u van dienst zijn?’

Barts gezicht stond ernstig toen hij na het passeren van de klapdeuren met uitgestoken hand op haar afkwam. ‘Mevrouw Schiphorst, van harte gecondoleerd met dit onverwachte, vreselijke verlies. Het spijt me dat ik niet bij de begrafenis kon zijn.’ Groene ogen had hij, die omrand waren door lichte wimpers.

Ze stond op, en terwijl ze hem volgde bedacht ze dat hij ouder was dan ze zich had voorgesteld.

Hij loodste haar door een lange gang.

‘Ik heb je schriftelijke condoleances ontvangen, en noem me alsjeblieft Andrea.’ Ze keek naar de verschillende deuren, allemaal in dezelfde donkerpaarse kleur. Dit gebouw leek

vanbinnen ook wel een mortuarium, had ze gedacht.

Bart opende een van die deuren en liet haar binnen in een modern ingericht kantoor met donkergrijze vloerbedekking en een grote, ronde tafel in de kleur van kersenhout. Terwijl ze wachtten op de koffie die hij bij de receptioniste had besteld, praatten ze over koetjes en kalfjes. Op dat moment had ze nog gedacht aan een gesprek over de verkoop van de zaak. Ze had Bart Schimmel willen vragen of hij haar daarin kon raden. Hij was al jarenlang werkzaam bij Vivere Accountants en al die jaren was hij op financieel gebied ook Sörens rechterhand geweest. Hij kende de zaak door en door. Als er iemand was die haar op dat gebied advies kon geven, was hij het wel.

Nadat de koffie was gebracht, bleek het gesprek een heel andere wending te nemen. Bij elk woord dat Bart sprak, vulde Andrea's hoofd zich met meer ongeloof, terwijl haar maag zwaar in haar lichaam rustte en alleen maar in gewicht leek toe te nemen, tot ze bijna misselijk werd. Want Bart had het niet over verkoop van de zaak, maar over een dreigend faillissement.

‘Ik heb Sören meer dan eens gewaarschuwd dat hij maatregelen moest nemen en zijn administratie op orde moest brengen. Elke keer als hij hier kwam, wees ik hem erop dat hij met zijn zaak privé aansprakelijk was voor eventuele schulden. Ik heb hem aangeraden om aan andere ondernemingsvormen te denken, ik heb hem gezegd naar de notaris te gaan om eens te informeren naar huwelijksvoorwaarden. Sören beloofde dat hij er werk van zou maken, maar het kwam er nooit van.’ Bart praatte traag en articuleerde overdreven alsof hij bang was dat ze hem anders niet zou begrijpen. ‘Als ik hem erop aansprak, raakte hij geïrriteerd. Hij beweerde dan altijd dat hij ondernemer was en geen tijd had voor dat gedoe.’

‘Jullie hebben je werk dus niet goed gedaan,’ reageerde ze ontdaan. Ontelbare gedachten maalden door haar hoofd. Ze beletten haar om helder te denken.

Bart keek haar verstoord aan. ‘Aan sommige dingen kan

zelfs de beste accountant niets veranderen. We kunnen waar-
schuwen, maar als daar geen gehoor aan wordt gegeven, kun-
nen we geen wonderen verrichten.'

'Dat begrijp ik ook wel.'

De opmerking van Sören over Bart stond ineens in een heel
ander licht. Zonder dat ze werkelijk tot haar doordrongen,
nam Andrea de cijfers die tussen Bart en haar in lagen, nog
eens in zich op. Ze wist niet wat ze ermee aan moest.

'Ik snap niet hoe het zover heeft kunnen komen,' zei ze
zachtjes. 'We zijn tweeëntwintig jaar getrouwd geweest. Ik
dacht dat ik Sören kende. Nu is het alsof ik al die jaren naast
een vreemde heb geleefd.'

Bart tikte met zijn wijsvinger op het blad van zijn bureau.
'Tja... Ik moet je er helaas ook op wijzen dat bij ons kantoor
nog een aantal rekeningen openstaat.'

'Hij was een vakman.' Zijn woorden knepen haar keel
dicht. Ze wilde ze negeren en proberen de oude Sören vast te
houden. Sören, die altijd zo bezorgd om haar was. De man die
genoot als zij het naar haar zin had. De vader van Joost, hun
enige kind. Hij was dol op zijn zoon.

'Zijn personeel liep met hem weg,' vervolgde ze. 'Hij was
een goede baas. Ja toch?'

'Je kunt ook té goed zijn. Als er geen wonderen gebeuren,
is zijn bedrijf tot faillissement gedoemd.' Bart keek haar niet
aan. 'Het spijt me werkelijk, maar ik kan er niets anders van
maken.'

'Geef me een overzicht van jullie openstaande rekeningen.
Ik betaal ze vandaag nog. Alsjeblieft, Bart... Ik wil geen fail-
lissement. Help me om nog te redden wat er te redden valt.
Zijn er nog andere mogelijkheden? Ik heb geen inzicht. Als
bibliothecaresse begrijp ik meer van letters dan van cijfers.'
Ze glimlachte een beetje wrang. Dat was wat Sören ook altijd
had gezegd. 'Sören was de ondernemer. Ik vertrouwde hem
volkomen.'

'Prima, ik zal kijken wat ik nog kan doen. Wellicht zijn er
kansen voor schuldsanering. Het personeel moet ontslagen
worden, maar de schulden zullen nog oplopen door de loon-

kosten en de belasting laat zich ook niet onbetuigd. Ik heb eerder voor een van onze klanten contact gezocht met een onderneming die zich heeft gespecialiseerd in schuldhulp aan ondernemers. Dat heeft toen goed uitgepakt. Ga je ermee akkoord dat ik weer contact met hen opneem?’

‘Doe maar wat je nodig acht.’ Ze voelde zich murw geslagen.

Bart stond op. ‘Ik zal nu een uitdraai van de openstaande posten maken en morgenochtend kan ik naar je toe komen voor verder overleg. We kunnen dan alles rustig doornemen.’

Ze knikte, bleef stil zitten toen de deur achter hem dichtviel. Heel haar leven kwam haar ineens onwerkelijk voor. Ze zat hier op deze stoel. Ze praatte over Sören, maar het voelde alsof ze het over een ander had. Na de schok van zijn plotse linge overlijden kwam dit misschien nog heftiger aan: Sören was van zijn voetstuk gevallen. Ze had het gevoel dat hij haar had bedrogen, niet met een andere vrouw, maar met zijn zwijgen over de financiële problemen. In machteloze woede balde ze haar vuisten en meteen schaamde ze zich. Zo hoorde je niet over je pas overleden man te denken.

Bijna opgelucht zag ze later Bart weer binnenkomen. Nu kon ze zich weer even met andere zaken bezighouden.

Zo had ze dat allemaal gedacht, en toch had ze nog geen idee van de werkelijke consequenties, wist ze nu. Ze had echt niet verwacht dat ze zich opgejaagd zou voelen door de fiscus en door andere schuldeisers. Ze had geen idee dat er een dag zou komen waarop ze nauwelijks over straat durfde te lopen. Haar schaamte nam dagelijks toe, haar angst voor de toekomst ook. Ze mocht van geluk spreken dat de onderneming in schuldhulp, die Bart haar had aanbevolen, kans had gezien een faillissement af te wenden. Dat haar heerlijke, ruime woning in deze zware, economische tijden toch werd verkocht, was iets om dankbaar voor te zijn, al lukte haar dat momenteel nog niet erg. Daarom was ze vandaag verhuisd naar dit eenvoudige huurappartement op twaalfhoog. De komende jaren zou ze elke maand van heel weinig geld moe-

ten rondkomen. Er restte niets meer van haar oude leven. Dan waren er nog de zes personeelsleden van de firma die op straat stonden. Ze durfde er nauwelijks aan te denken en hoopte hen nooit meer tegen te komen.

Langzaam kwam ze overeind. Ze snoot haar neus en droogde haar tranen, maar daarmee verdween haar wanhoop niet. Er waren nog zo veel vragen. Want waarom had Sören de laatste drieënhalf jaar maandelijks een bedrag van vijfhonderd euro opgenomen? Bart kon haar daar geen antwoord op geven.

Waarom had Sören zijn financiële zorgen niet met haar gedeeld? Wat was er de laatste tijd in hem omgegaan? Hij moest hebben geweten dat zijn bedrijf geen lang leven meer beschoren zou zijn.

Verdriet was overgegaan in woede om wat Sören haar en Joost had aangedaan. Soms vermengde het zich met een diep heimwee naar de tijd die was geweest, naar Sören zoals zij hem al die jaren had gezien.

Op dit moment wist ze niets beters te doen dan maar naar bed te gaan, al wist ze zeker dat ze niet zou kunnen slapen.

Ieder einde is ook een nieuw begin

Na het plotselinge overlijden van haar man ontdekt Andrea dat ze tot haar nek in de financiële problemen zit. Ze probeert te redden wat er te redden valt, maar moet wel hun huis verkopen om een deel van de schulden af te lossen. Andrea verhuist naar een eenvoudige flat. Ze kan het al snel goed vinden met haar nieuwe buurvrouw Bregje Cremers, een pittige 85-jarige dame. Net als Andrea het gevoel heeft dat ze haar leven weer op orde heeft, blijkt Bregje ernstig ziek te zijn. Andrea neemt als vanzelfsprekend de zorgtaak op zich. Haar buurman Wessel toont meer dan gewone belangstelling voor Andrea. Is ze daar wel klaar voor?

Greetje van den Berg (1959), bekend van onder andere *Tulpenfeest* en *Een huisje aan zee*, schrijft al dertig jaar romans. Ze is nieuwsgierig naar wat mensen beweegt en hoe ze met onverwachte situaties omgaan. *Letters in het zand* is gebaseerd op haar eigen ervaringen als mantelzorger.

Z&K

ISBN 978 94 0190 417 9 NUR 344

9 789401 904179

www.romanserie.nl